

Žili byli jednou král, pán a rytíř...

Prvky typické pro pohádku podle klasifikace ATU v kapitolách věnovaných českému národnímu obrození v akademických učebnicích

KAROLINA ČWIEK

Jakým způsobem vyprávět příběh, aby utkvěl v paměti posluchačů a čtenářů? Před tímto problémem stáli autoři od věků a snažili se obdařit své příběhy takovými vlastnostmi, aby si je posluchači dobře zapamatovali a mohli je jednou vyprávět následující generaci, a ta zase další. Ustálený soubor epitet, charakterističtí hrdinové, schéma výstavby příběhu nebo jasné rozdělení zúčastněných stran na pozitivní a negativní (srov. ONG 1992) – to všechno dovolovalo zachovávat příběhy a předávat je jako složku sociální transmise mezi generacemi. Pohádky a pověsti se vypravují v zásadě stejným způsobem, za použití ustálených motivů a postupů; výjimky jsou nepočtené. Ve své knize *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography* (1910) se Antti Aarne rozhodl uspořádat typické děje a motivy z pověstí a pohádek. Pro tento záměr vytvořil kategorie, podle nichž pak lze jednotlivé příběhy zařazovat. Systém rozšířil v roce 1961 Stith Thompson a konečně v roce 2004 Hans-Jörg Uther. Soubor byl pojmenován podle iniciál příjmení autorů klasifikace (ATU) a obsahuje přes 2500 pověstí a pohádek. Je třeba zdůraznit, že pohádka je tu chápána jako *modelový příběh*, nikoli jako jeden z literárních žánrů. Tuto klasifikaci jsem využila k rozlišení charakteristických pohádkových motivů, kterých jsem si povšimla ve způsobu vyprávění o období národního obrození v učebnicích.

Vladimír Macura ve svých pracích ukázal, jakým způsobem národní obrození reprezentovalo sebe sama. To se nutně nějakým způsobem promítlo i do historiografie; proto myslím, že je zajímavé podívat se, jaké modelové příběhy se uplatňují v historickém psaní o tomto období, a to zvláště v literárněhistorických přehledech zamýšlených jako učební texty určené mladým lidem, jež vznikly v časovém rozpětí několika desítek let převážně minulého století. V podstatě si zde klademe otázku, jak se v myšlení a psaní o národním obrození naturalizovala pohádka. Za tímto účelem jsem si vybrala tři publikace: *Dějiny české literatury* Jaroslava Vlčka (1892–1931), *Dějiny českého písemnictví* Arna Nováka (1910) a *Přehled dějin Československa 1526–1848* (1982, red. Jaroslav Purš a Miroslav Kropilák). Při výběru knih jsem brala v úvahu dobu, kdy byly napsány, i jejich přístupnost potenciálnímu čtenáři. Fakt, že se jedná o akademické učebnice, není bez významu. Je to specifický druh knihy, který by měl studentům

poskytnout přehled v jisté oblasti vědeckého poznání: proto je naprosto zásadní, jakým způsobem to dělá a jak interpretuje fakta. Učebnice, které jsem vybrala, se shodují v tom, že často používají představy charakteristické pro pohádku, když mluví o určitých událostech a osobách, patrně za předpokladu, že takové děje a motivy mohou být příjemcem snadněji asimilovány. Je obecně známo, že v procesu socializace dobře asimilujeme některé pohádkové představy, protože ukazují svět v přímé opozici dobro – zlo, jako místo, kde nakonec triumfuje spravedlnost. Uspokojují tedy přirozenou potřebu bezpečí (srov. FROMM 1989) a vizi uspořádaného světa, jak na to upozornil Mircea Eliade. Obraz uspořádání světa podle zásad pohádky nám může pomáhat v zápasu o smysl našeho života (srov. BETTELHEIM 1996).

Protože příjemce akademické literárněhistorické práce má už obvykle o období národního obrození jisté povědomí, jež získal během předchozího vzdělávání, disponuje tedy určitým horizontem očekávání a „pohádkové“ zobrazení historických osob nebo událostí tu má předem připravenou půdu. Reprezentace národních dějin tímto způsobem má, jak soudím, něco společného s utvářením tradice, jak o tom píše Eric Hobsbawm: „takové tradice mají velký význam pro onu poměrně nedávnou historickou inovaci, kterou je ‚národ‘ a ‚národní dějiny‘“ (HOBSBAWM 2008: 21; přel. K. Č.).

Prostředky, jimiž se výše uvedení autoři snaží vytvořit obraz národního obrození, ve kterém vidíme prvky typické pro pohádku, lze pozorovat na úrovni jazyka i stylu podání událostí a postav. Kromě toho je třeba věnovat se také výběru ilustrací, což je typické zejména pro reprezentaci trojice hlavních hrdinů tohoto období; k tomu se vrátím později. Období, jehož ideálem byl „člověk-vlastenec, aktivně zasahující současně do celé řady oblastí kultury“ (MACURA 1995: 20), je v pojetí autorů pojednaných v mém příspěvku dílem hrdinů a reků, kteří se mohou bez obav rovnat pohádkovým králům a rytířům.

Prvky pohádkovosti se tu objevují při popisu jistých událostí nebo společenských situací; jsou přitom využívány motivy, jež nacházíme v klasifikaci ATU, a následně jsou přepracovány pro potřeby psaní o příslušném období. Jako každý hrdina, také buditel národa potřebuje výrazného protivníka. Podoba takového protivníka v pohádce je známá: je to postava úplně zlá, která disponuje obrovskou mocí a alespoň na první pohled je silnější než pozitivní hrdina. Stojí za to si uvědomit, že negativní postava je obvykle také ošklivá, což se spojuje s negativními mravními vlastnostmi (srov. GIRARD 1991). Takový nepřítel může mít také několik významných slabých stránek, jichž hrdina dovedně využije díky své chytrosti. Patří k nim především omezenost, obvykle pocházející z příliš velké důvěry ve vlastní sílu, a protivník tak často neuvědoměle přispívá k vítězství hrdiny pozitivního. Takovou situaci vidíme v popisu rakouského císařství a jeho politiky vůči Čechům, jak o tom píše Arne Novák v souvislosti se staršími koncepcemi:

„Soudilo se, že s přirozenou reakcí na násilnou germanizaci, přicházející z centralistické Vídně, se vzeprly zdravé síly národa, ukryté a uspané hlavně v lidu, a že opírajíce se o staré obranné uvědomění národně jazykové [...] čelily odnárodnování a ze sebe samých vytvořily podmínky nového českého života“ (NOVÁK 1946: 116). Avšak sám o něco později postupuje obdobně, když vypočítává úspěchy, které přinesla josefínská doba, a ukazuje, jak císařské reformy nevědomky posilovaly probuzení národního citu (NOVÁK 1946: 119–120). Jaroslav Vlček zase ukazuje, že josefínské reformy byly jenom složkou v řadě událostí, které přispěly k rozvinutí prvních obrozeneckých aktivit. I u něho si můžeme všimnout představy Evropy, odkud pronikají umělecké a filozofické proudy přes hranice habsburské monarchie a přispívají k růstu národního vědomí, jsou inspiracemi buditelových činností. „Doba Josefa II. [...] jeho toleranční patent, zrušení selského nevolnictví, reformy národohospodářské a pro literaturu hlavně svoboda tisková jsou jen článkem dlouhého řetězu, jenž se končí voláním nového evangelia: Liberté, égalité, fraternité...“ (VLČEK 1960: 304).

Vůči habsburské monarchii, jedné z tehdejších evropských mocností, stojí pak jednotliví buditelé jako „třetí synové“ či „prost’áčkové“ v pohádce (srov. TURNER 2004): zdá se, že jsou slabí a začínají z předem ztracené pozice, avšak nakonec vítězí. Literární historici tu používají charakteristiky spojené s představou boje, ba dokonce války, a podtrhující sílu a neústupnost charakteru buditelů: Dobrovský je u Nováka představen jako „hrdina ducha“, „střízlivý odpůrce“ (NOVÁK 1946: 124), jako člověk „vědecky obrněný“, „útočný“, „nemilosrdný“ u Vlčka (VLČEK 1960: 305); o Jungmannovi mluví Novák jako o „důstojném stoupenci“ samotného Herdera a Goetha (NOVÁK 1946: 131), zato Vlček jako o „obratném vojevůdci“ (VLČEK 1960: 307). Buditelé nejsou už jen skupinou vědců, filologů nebo literátů. Jsou to rytíři a bojovníci, kteří se staví na odpor zlu, jež hrozí jejich světu. Chtějí obnovit to, co zahynulo, pohlcováno zlem a jeho působením. Zůstala po něm pouze zničená země, nad níž už jen poletují vrány, jak to vidíme na ilustraci u Arna Nováka (NOVÁK 1946: 19). Činnosti proti Čechům chystal lstivý nepřítel odedávna, ještě před bělohorskou porážkou: „Zatímco vojenský [jde o třicetiletou válku] zápas pokračoval, vídeňská vláda podle předem vypracovaného plánu přikročila k odvetným změnám v Českém království“ (PURŠ, KROPILÁK 1982: 168). Rakouské císařství je u vybraných autorů je ukázáno jako přímý nepřítel, jehož zlé záměry jsou bez nade vši pochybnost. I za původně pozitivními akty a činnostmi je nakonec vždy odhalena jejich negativní stránka: „až když vyvřela první radost nad odstraněnou tíhou a počaly se jevit také důsledky josefínské centralizace a germanizace“ (VLČEK 1960: 304). Dokonce i Arne Novák, který v závěru pojednání o baroku napíše, že obrození nebyl zázrak, ale výsledek několika činností, utvořejících tehdejší situaci, bude se zármutkem tvrdit, že „v polovici 18. věku nebylo nikde naděje, že by se národ, takto přitlačeny

k zemi, mohl ještě vzpamatovati“ (NOVÁK 1946: 91). A nepřítel jako Vergiliův *anguis in herba*, had skrytý v trávě, se činil: „Smysl pro dějinnou souvislost byl uměle vyhlazován politikou vídeňskou, spějící k vítězné centralizaci“ (NOVÁK 1946: 90).

Není tedy divu, že za takových podmínek autoři často operují dalším motivem z pohádkového vyprávění, který klasifikace ATU nazývá „pravdou, jež přichází ke slovu“. Především tu jde tady o zdůraznění rovnoprávnosti češtiny s jinými jazyky a její oprávněnosti vyjadřovat vysoké a důležité kulturní obsahy. Jaroslav Vlček vyjadřuje tento záměr takto: „Také Čechům psali Descartes a Spinoza, Locke a Hume a Kant [...]. Také Čechům byla hlášána hesla vědecké empirie, také zde šlo o vzdělání rozumu a osvícení až do vrstev nejširších, také u nás filozofická skepse, podnikajíc kritiku všech zděděných názorů a soustav, zrodila náboženskou toleranci“ (VLČEK 1960: 303). Vlček chce ukázat, že se Češi výborně orientovali ve starších i soudobých myšlenkových proudech. Pravda, kterou nepřítel chce schovat před hrdinou, nebo pravda, kterou hlásá – ať už sám nebo s jinými – hrdina, se ukazuje v plné síle. Arne Novák ukazuje lidové básnictví jako kulturní dědictví, jež přetrvalo a našlo své pokračování v literární tradici: „jde v podstatě všude o zpopularizovaný a zlidovělý statek kulturní, který poklesl do nižších vrstev civilizačních, avšak při tomto přechodu byl netoliko obměněn, ale i obohacen“ (NOVÁK 1946: 93). Pravda o duchu českého národa tedy nezahynula – čekala jenom, aby se v náležitém okamžiku se zjevila jako blaničtí rytíři.

S tímto motivem se spojuje další, a sice motiv „důkazu věrnosti a nevinnosti“, který je připisován českému lidu, zachovávajícímu češtinu a nepodlehnuvšímu nátlaku německví. O tom, že lidový duch od začátku vzdoroval vlivu germánské kultury, píše Arne Novák tímto způsobem: „Rytířský feudalismus proniká do Čech prostřednictvím německým a přináší s sebou německé látky i formy do literatury, ale lidový duch a uvědomění nacionálně politické se brání se zdarem této germanizaci písemnictví, která jest jenom výrazem postupné germanizace české společnosti předhusitské“ (TAMTÉŽ: 18). Obraz „osamocené“ pozitivního hrdiny nabývá v tomto případě kolektivní podoby českého lidu: „Šlechta byla ztracena nadobro, měšťanstvo se postupně odnárodňovalo, jenom fluktuální a probudilý stav kněžsko-učenecký, i když se vyjadřoval v barokní latině neb v osvícenské němčině, uchoval tenounký plamének tradiční, při čemž mu napomáhalo, že sám pocházel většinou z lidu, kde se po česku mysliło, cítilo a mluvilo“ (TAMTÉŽ: 23). I přes nepříznivé okolnosti, přes to, že musí projevovat své pravdy v cizích jazycích, uchovává nositel českého jazyka tento „tenounký plamének tradiční“. Metafora sotva doutnajícího ohně, jakoby převzatá z pohádky „Kmotra Smrt“ bratří Grimmů, se vrací u Nováka ještě několikrát: „Jenom v selském lidu, nepozorován, udržel se plamének zdravého života národního“ (TAMTÉŽ: 91). Jaroslav Vlček používá ještě důraznější doplňky: „z českých nevolníků

selských [...], z nichž, třeba prostředím cizího jazyka, vyrůstalo nové jádro národa“ (VLČEK 1960: 304). Motiv „třetího syna“ či „prost’áčka“ patří, jak tu vidíme, k nejoblíbenějším. Ba více, Novák dává najevo, že ti, kteří „tvoří obrazy selského venkova“ (NOVÁK 1946: 12), jsou nejspíše hodni, aby vstoupili do panteonu evropské literatury.

Pohádkové představy se promítají také do popisu buditelů. Zejména reprezentace Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna a Františka Palackého se uskutečňuje na základě pohádkového modelu, do jehož kontur je zapracována. V utváření postavy Josefa Dobrovského vidíme zejména úsilí představit ho jako prvního hrdinu, zakladatele a toho, kdo dal základ celému příštímú národnímu hnutí. „Kdokoliv kdy zabývati se bude naším literárním obrozením, každému znovu a znovu bude počínati od základů, jež slovesnosti české položil Josef Dobrovský“ (VLČEK 1960: 305). Je to člověk, který „z prostého zahradního domku na ostrově Kampě blesky svého ducha osvěcoval všechny obory duševní práce v Čechách“ (TAMTÉŽ). Dobrovský jako všestranná osobnost působí mocně na své okolí a nabývá úlohy mistra. Jak u Nováka, tak i u Purše a Kropiláka se mění v postavu mytického obra, který vyrůstá nad jiné díky svému vzdělání, svým vědomostem a dovednostem. Novák jde ještě dále, když jej nazývá nejen mistrem, ale také patriarchou, „učeným abbé“ (NOVÁK 1946: 124). Tento titul činí z Dobrovského téměř nadlidskou postavu, která drží v rukou „vládu duší“ („rząd dusz“, použijeme-li Mickiewiczova spojení z *Dziad*, kde hlavní hrdina prosí Boha o takovou vládu, jaké je hoden on jako poslední šance národa, a konečně se jeví jako nadlidská postava) a získává ráz světce: jako například u Vlčka, kde Josef Dobrovský promlouvá „spásné slovo“ (VLČEK 1960: 11) k mladým českým básníkům. Mezi jinými ustálenými označeními se objevuje i „patriarcha“ (srov. NOVÁK 1946: 124, VLČEK 1960: 307), z jehož rodu pocházejí další buditelé (srov. NOVÁK 1946: 129). Tento dojem prohlubuje v Novákově textu připojený portrét Dobrovského, na němž je buditel zobrazen v tmavém oblečení a zpod těžkých očních víček vážně hledí na čtenáře a vzbuzuje svou důstojností úctu. Dovídáme se, že jako pověstný kníže-zakladatel „odčinil jazykovou a veršovou anarchii“ (NOVÁK 1946: 126) a z chaosu udělal uspořádaný, bezpečný svět. „Odbyl samozvané zákonodárce z řad barokních puristů“ (TAMTÉŽ) a vzal do svých rukou vládu nad jazykem první obrozenské generace: měl na ni nárok jako ten, kdo se – na rozdíl od výše uvedených puristů – vyznačoval „jazykovým citem a spolehlivými vědomostmi“ (TAMTÉŽ: 126). Jméno Dobrovský se u Vlčka mění v metonymii první fáze českého obrození: „Léta 1780–1810 právem slují érou Dobrovského“ (VLČEK 1960: 305).

Druhého hrdinu obrození, Josefa Jungmanna, popisují autoři jako pravého dědice prvního vůdce a rytíře pokračujícího v díle, což se mu daří i přes úsilí jiných uzurpátorů tohoto dědictví. Po tom, co vylíčil úspěchy Dobrovského, popisuje Novák ironií dějin, která na důležitou

katedru v Prešpurku dosadila „nikoliv iniciativního filologa ze školy i rodu Dobrovského Jiřího Ribaye, nýbrž úzkoprského konzervativce, nerozumějícího ani mládeži, ani vývoji, Jiřího Palkoviče“ (NOVÁK 1946: 129). Hodnost, kterou si Palkovič nezasloužil, pak s sebou nesla také autorita a vliv na celou mladou generaci Slováků. Novák líčí obraz ne jednoho, ale více „dědiců“ – a teprve po nich se zjevuje „zároveň autoritativní i milovaný vůdce“ (TAMTÉŽ: 130), Josef Jungmann. Od začátku je titulován jako mistr, byť se podle Nováka nemůže rovnat Dobrovskému – je zajisté nástupcem hodným svého místa, avšak je pouhým nástupcem (srov. například pověst *O Krokovi a jeho dcerách*, v níž s Krokem, prvním a modelovým vládcem, nemůže nikdo rovnat – nejen jeho dcery, ale ani nový panovník, Libušin muž Přemysl). Jako v pohádce o velkém králi a jeho dědici, který je sice dobrým vládcem, ale nemůže se rovnat slávě a činům svého předchůdce. Na druhé straně však Jungmann vládne „podivuhodnou rukou jazykového virtuosa“ (TAMTÉŽ: 131) jako magickým artefaktem. Jeho díla jsou „zároveň naplněním i prohloubením vědeckého programu Dobrovského“ (TAMTÉŽ: 132). Tak se tedy – zvláště ve Vlčkově vidění – zjevuje ztracený kníže, dědic a rytíř. Jako toho posledního vidíme Jungmanna zvláště u Vlčka, který od počátku zdůrazňuje jeho právo na *trůn*: „Josef Jungmann přejímá vedení druhého dorostu buditelského z rukou Dobrovského“ (VLČEK 1960: 307) a upevňuje a staví dále zděděné *království*. Byl-li Dobrovský otcem, králem a patriarchou, Jungmann je hlavně bojovníkem a stratémem: „Jako obratný vojevůdce, sám zůstává v pozadí, řídí a do boje vysílá své mladé bojovníky“ (TAMTÉŽ). Jungmann je ten, kdo vytváří slovní zásobu v oblasti vědy, básnictví a estetiky, jako mág-stvořitel, jehož slova nejsou už jenom zvuky, ale osobitý druh tvorby, která obnovuje hodnotu českého básnictví a vědy (srov. TAMTÉŽ: 307–308). V jeho osobě se koncentrovaly dovednosti z mnoha oblastí; jak to ukazuje Vladimír Macura, jeho „kulturní aktivita nevytyčuje ostré předěly mezi vědou, uměleckou literaturou, publicistikou apod.“ (TAMTÉŽ: 14). Jungmann se tak stává hrdinou univerzálním.

Poslední z trojice hrdinů je František Palacký. Je však představován úplně jinak než dva předchozí, starší a důstojnější. Spíše je to typ knížete *in spe*, který se zjevuje mezi buditeli a vzbuzuje úžas všech. Po vyličení cesty, kterou Palacký absolvoval do Prahy, následuje popis původu hrdiny jakoby přejatý z pohádky. Původem z nejnižších společenských vrstev dospívá k nejvyššímu postavení: „čekalo ho tu štěstí, o jakém se sotva zdálo synku chudého evangelického učitele z valašských hor a panskému vychovateli maďarsko-německých rodin v Prešpurce“; a následně „dostalo se šťastnému Palackému výjimečného údělu státi se harmonickým Olympanem“ (NOVÁK 1946: 138). Chudý mládenec přichází na *dvůr* buditelů, krále Dobrovského a rytíře Jungmanna. Co ještě ho spojuje s typickým pohádkovým knížetem? Především vzhled. Až dotud nikdo z autorů neupozorňoval na tělesné vlastnosti hrdinů. O Palackém však píše Novák

už v prvním odstavci, že byl „sličný“ (TAMTÉŽ). Na sousední stránce – pro potvrzení této teze – vidíme mladého Palackého jemné, ještě chlapecké krásy; portrét velmi odlišný od dříve jmenovaných. Ale to ještě není všechno. Jako pravý opravdový pohádkový hrdina má Palacký zajištěn klidný a bohatý život, bez hmotných starostí, když se ožení s dcerou zámožného pražského patricije, a může věnovat svůj zájem už jen tomu, čím se zabývali jeho mistři (TAMTÉŽ). Stává se knížetem se všemi jeho atributy: krásný vzhled, výhodný sňatek (ruka královny a půl království, chtělo by se říci), vlastnosti ducha. Kromě toho se vyznačuje křesťanskou pokorou (TAMTÉŽ: 140). Jak nás zpravuje Vlček, byl Palacký „šlechtný, obětavý přítel“ (VLČEK 1960: 106), který se svým nejvěrnějším druhem, Pavlem Josefem Šafaříkem, uměl – v okolí pěkné přírody, jak zdůrazňuje Vlček – „dlouze a důvěrně rozmluvati o reformě české literatury“ (TAMTÉŽ: 81). Stará se tedy o dědictví po svých předchůdcích, kteří si ho tak oblíbili (NOVÁK 1946: 138) a nakonec také „po Dobrovském a Jungmannovi zaujal místo vůdčí, které udržoval až do smrti, ctěn obecně jako Otec národa“ (TAMTÉŽ).

Každý národ má své mýty, které si uchovává a které prostupují i jeho myšlení o skutečnosti. Ilustrovat to může pojednávaný případ, kdy pronikají do líčení skutečných událostí a postav literárního života. Na propojení mezi mýtem a dějinami upozorňuje Kirsten Hastrup, která tvrdí, že „vyprávění o minulosti vposledku utvářejí vlastní realitu“ (HASTRUP 1997: 25). Psaní o rozhodujících událostech národní historie vždy vyvolává pokušení předložit apoteózu jejich hlavních hrdinů. Fakt, že tito hrdinové jsou vybavováni určitým ustáleným souborem vlastností (charakteru nebo vzhledu) je přibližuje k archetypům postav přítomných v pohádkách; způsob, jakým jsou zapojováni do kontextu příběhu, z nich činí „hrdiny“ pohádky vyprávěné literárními historiky. Příběh se opírá o historická fakta, ale je vyprávěn spíše pomocí prostředků pohádkových než historiografických. Záměrem je sblížit čtenáře co nejintenzivněji s popisovaným obdobím. Čím více emocí vzbudí v příjemci takový popis, tím pravděpodobnější bude, že se ztotožní s pozitivními hrdiny a uzná popis situace za správný, vyplývající z ontologie představeného světa. „Dějiny jsou – at' chceme, či nechceme – jen jedny,“ píše Vladimír Macura ve své předmluvě ke *Znamení z rodu*. Otázkou je jenom, jak je vyprávíme...

Prameny

NOVÁK, Arne. *Dějiny českého písemnictví*. Praha: Sfinx: Bohumil Janda, 1946 [1910]

PURŠ, Jaroslav – Kropilák Miroslav (eds.). *Přehled dějin Československa 2, 1526–1848*. Praha: Academia, 1982

VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. Praha: SNKLHU, 1960 [1892–1921]

Literatura

- AARNE, Antti. *The Types of the Folktale: A Classification and Bibliography*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica 1964 [1910]
- BETTELHEIM, Bruno. *Cudowne i pożyteczne: o znaczeniach i wartościach baśni*; přel. Danuta Danek. Warszawa: W.A.B. 1996 [1976]
- FROMM, Erich. *Mieć czy być: duchowe podstany nowego społeczeństwa*; přel. Jan Miziński. Warszawa: Klub Otrycki, 1989 [1976]
- GIRARD, René. *Kozioł ofiarny*; přel. Mirosława Goszczyńska. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 1991 [1982]
- HASTRUP, Kirsten. „Przedstawianie przeszłości. Uwagi na temat mitu i historii“; přel. Stanisław Sikora. *Konteksty. Polska Sztuka Ludowa* 1997, č. 1–2, s. 22–27
- HOBBSAWM, Eric. „Wprowadzenie. Wynajdywanie tradycji.“ In Hobsbawm, Eric – Ranger, Terence. *Tradycja wynaleziona*; přel. Mieczysław i Filip Godyń. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008 [1983], s. 9–24
- MACURA, Vladimír. *Znamení z rodu*. Jinočany: H & H, 1995 [1983]
- ONG, Walter. *Oralność i piśmienność: słowo poddane technologii*; přel. Józef Japola. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1992 [1988]
- TURNER, Victor. „Liminalność i communitas“. In Kempny, Marian – Nowicka, Ewa (eds.). *Badanie kultury. Elementy teorii antropologicznej. Kontynuacje*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004, s. 240–266

Once upon a Time There Was a King, a Lord, and a Knight... Typical Aspects of Folktale (as specified by ATU) in the Academic Textbooks on Czech Literature, Particularly in the Chapters on the National Revival

The intention of the essay is to inquire into the ways and purposes of implementing motifs characteristic of folktale in the Czech academic texts on literary history (*Z dějin české literatury*, by Jaroslav Vlček, *Dějiny českého písemnictví* by Arne Novák, and *Přehled dějin Československa 1526–1848*, ed. by Jaroslav Purš and Miroslav Kropilák), particularly in the passages on the period referred to as the Czech National Revival. Folktale is comprehended here as a model story, accordingly to the ATU classification of folktale motifs. The focus is on methods and functions of employing elements of folktale by analyzing the language and style as well as the choice of illustrations in the books concerned. Aspects of folktale may be observed both in the representation of the entire situation of the Czechs during the period of the National Revival, and in the heroic representation of the personalities of Josef Dobrovský, Josef Jungmann and František Palacký.